

Henrik Ibsen

SOVRAŽNIK^v
LJUDSTVA

Wilde & Anouilh

GLAVNO JE,
DA SI LJUBČEK^v

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE CELJE

Henrik Ibsen

Sovražnik ljudstva

En Folkefiende

Igra v petih dejanjih
(Premor po 2. in 4. dejanju)

Prevod JANKO MODER
Režija FRANCI KRIŽAJ
Scena VIKTOR MOLKA
Kostumi VIDA ZUPAN-BEKČIČEVA
Lektor MAJDA KRIŽAJEVA

O s e b e :

dr. TOMAS STOCKMANN,
kopališki zdravnik . . . SANDI KROŠL
STOCKMANNOVA, njegova
žena MARIJA GORŠIČEVA
PETRA, njuna hči, učiteljica . MIJA MENCEJEVA
PETER STOCKMANN, zdrav-
nikov starejši brat, mestni
župan in policijski šef,
predsednik kopališke upra-
ve in tako naprej . . . PAVLE JERŠIN
MORTEN KIIL, strojar, red-
nik Stockmannove žene . . MARJAN DOLINAR
HOVSTAD, urednik »Ljud-
skega glasu« JANEZ BERMEŽ
BILLING, sodelavec lista . . FRANCIGABROVŠEK
KAPITAN HORSTER . . . BRUNOVODOPIVEC
TISKAR ASLAKSEN BRANKO GRUBAR
Udeleženci meščanskega zborovanja, moški vseh stanov
Godi se v obrežnem mestu na južnem Norveškem

Vodja predstave: Stanko Jost — Šepetalka: Anica Kumerjeva —
Tehnično vodstvo: Franjo Cesar — Razsvetljava: Bogo Les — Odrski
mojster: Franc Klobučar — Scena, kostumi in rekviziti izdelani v
delavnicah SLG Celje

Franci Križaj, stalni režiser SLG

Aktualna tema

Henrik Ibsen se je rodil 1828. leta v Skienu, majhnem mestu na jugu Norveške, v tipičnem okolju trdega obmorskega življenja, ki ga že načenjajo neskrupulozne zakonitosti tržnega gospodarstva. Rano mladost je preživel v varnem okrilju družine, ki pa je tako rekoč čez noč zgubila vse in bila prisiljena spoprijeti se s krutostjo boja za obstanek. Ljudje, ki so bili nekdanj deležni njihovega gostoljubja, so jih enostavno izbrisali iz življenja. Mladi Ibsen je moral v uk za drogerista, rad pa bi bil postal slikar. Tuje mu je bilo mesto, tuj poklic, pohlepno željan drugačnega znanja se je zakopal v knjige. Satirični skeči in karikature iz tega obdobja kažejo njegov silovit odpor proti porajajočemu se malomeščanstvu. Z 22. leti je odšel v Oslo (imenovanim takrat Kristiania) in se vpisal na medicino. Toda tudi ta prisiljena izbira praktične vrednosti se je izjalovila, le še bolj je podkrepila njegove pisateljske ambicije. »Catilina« iz tega obdobja je sicer bled, zanesenjaški poskus v blank verzu, ni pa brezupno začetniška. »Gomila junakov« je že uprizorjena in pripelje avtorja naravnost v novo gledališče v Bergenu, ki ga zaposli kot »hišnega dramatika« in režiserja. 6 let piše za to gledališče, nakar se vrne v Oslo, kjer deluje nazadnje kot gledališki svetovalec. Da bi ga

rešila gmotnih skrbi, mu podeli država dosmrtno rento in tako lahko potuje najprej v Italijo, nato pa v Nemčijo, kjer se za stalno naseli. Posledica tega razširjenega obzora se čuti v večji preglednosti in izostrenosti tematike, ki se mu neizčrpno ponuja iz kroga nordijskih sag, socialnih nasprotij in političnih trenj njegove domovine. Napisal je okoli 30 dram, ki se iz zgodnjega romantičnega obdobja (Peer Gynt), vežejo na realistično socialnoproblemske drame (Strahovi, Nora, Sovražnik ljudstva) in zaključujejo v individualistično-simbolističnem opusu (Hedda Gabler, Stavbenik Solnes).

Po mnogih letih se je vrnil v domovino ovenčan s slavo. Skien mu je odkril spomenik, vendar ga je zaman pričakoval, rojstni kraj se mu je priskutil do smrti. Umrli je v Oslu 1906. leta.

Henrik Ibsen je dramatik, ki je nedvomno imel največji vpliva na duhovno življenje Evrope ob koncu prejšnjega stoletja. Živel je v času, ko se je Evropa politično in duhovno prebujala, s svojim genialnim talentom je odkrival nasprotja in protislovja svojega časa, jih prikazoval v realizmu odrskega prostora in mimo tedanjih družboslovcev in filozofov prihajal do enakih temeljnih spoznanj kot oni, saj mu je bila konkretna življenjska situacija dovolj prezentna in oprijemljivejša.

Popolnoma razumljivo je, da so si ga prilaščali najrazličnejši politični sistemi, dasi Ibsen sam nikoli ni nikomu pripadal. In v največje začudenje je spravil napredno žensko gibanje, ki je na svoj prapor pripelo »Noro«, čeprav da nima nič skupnega z gibanjem za emancipacijo, pa da je za to, da se stvari popravijo. Bil je zagovornik vsake ideje, ki je prinašala s sabo nepomirljiv boj proti ustaljenim tradicijam, proti svetu malomeščanske sebičnosti in oportunitizma. Za dosego cilja pa je potrebna moč, na, neomajna volja in po moči te volje je edinole možno ovrednotiti poslanstvo osebnosti, ki prinaša nove ideje. Tu se Ibsen pojavlja kot apologet Nietzschejevega individualizma, ki pa mu je služil le kot vzorec. V pisateljevanju delavnici je doživel svojo metamorfozo.

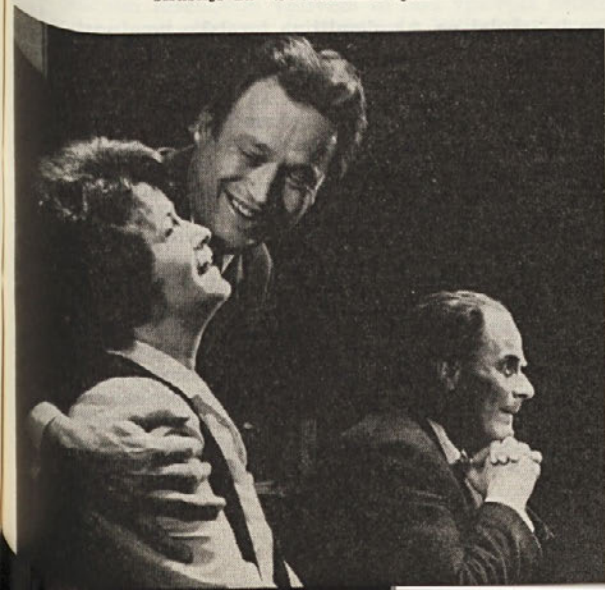
Pomembna je ugotovitev, da je bil Ibsen v večini svojih del sam sebi portret. Kot pisatelj je menil, da se pojavlja kot »prijatelj ljudstva«. Na strankarske napade je bojažljivo odgovoril s »Sovražnikom ljudstva«. To delo ni tezna drama, kakor so tako radi posploševali in tudi igrali. S teznostjo osiromašimo izredno živ tekst, ne giramo mojstrsko izdelane značaje in situacije, ki silijo v živo in humorno-satirično igro. Ali je iz modela Ibsena nastal tragično se bojujoč in premagan (toda nikakor ne poražen) bojevnik za resnico in osebno svobodo, ali pa le tragikomični dr. Stockmann, ki na koncu postavi brit-

ko humorno poanto za življensko maksimo vseh mogočih in neomajnih fantastov, borečih se za boljši, pravičnejši svet? ...

Poglejmo, v kakšen svet je postavljen dr. Stockmann, proti čemu se ima boriti in kaj določa njegov boj, v kakšne dimenzije je ta boj razpet. Ta boj ima svojo zgodovino — začel se je v zatohlem ozračju teološkega dogmatizma in nadaljeval v krvavih revolucijah — nikoli do kraja izbojevan boj, ki pa mu veličino nenadoma groteskno od vzame parada poslednjega, a docela novega nasprotnika — malomeščana. Ta malomeščan se pojavi kot izrazit skrajni individualist, toda vselej nastopajoč kot organizirana, nemisleča truma, masa, kompaktna majoriteta, upirajoč se vsaki novi, progresivni ideji. Časnikarstvo mu služi, mu streže in se ob njem krepi kot nova velisila. Tragikomičnost Stockmannove pojavnosti je očitna in poslanstvo, ki ga je opravil, je kljub veri v zmago bliže resignaciji. Bridka zgodovinska ironija: po skoraj 100-letnem razvoju, ko so se v osnovi spremenili način našega življenja, umetnost in znanost in ko človeka vse drugače razumemo in odkrivamo — je to delo še vedno presenetljivo aktualno. Lahko pa ga tudi odpravimo z akademsko distanco in ugotovitvijo, da obravnava enega najstarejših problemov človeštva — odnos med individuumom in družbo. To pa je skoraj pomirljivo v odnosu do napornih in brezupnih obveznosti, ki nam jih pisatelj nalaga ...

jž

Delovni posnetek M. Goršičeve, S. Krošla in M. Dolinarja na
skušnji za »Sovražnika ljudstva«

Zvone
Šedlbauer

se je izšolal na Akademiji za igralsko umetnost v Ljubljani, kjer mu je bila že v prvih semestrih podeljena Prešernova nagrada za režijo Shakespearove »Ukročenih trmoglavke«. Tam je postavil še nekaj krajših del, tudi Albeejevo »Zgodbo o živalskem vrtu«, gostoval s študenti v Nancyju, kjer je prejel nagrado za pantomimo »Improvizacija 66«, nato pa še v ZDA po univerzah v Kansasu, Oklahomi, Kaliforniji, Minnessotti, New Yorku itd. Profesionalni debut je opravil v ljubljanski Drami v režijo Božičevih »Dveh bratov«. Za svojo diplomsko nalogo je z absolventi Akademije zrežiral komedijo Christofera Fryja »Gospa ne bo zgorela«. Naštejmo še nekaj del, ki jih je v tem kratkem razdobju postavil na odere v ljubljanski Drami »Manevre« Jožeta Javorška, v Mestnem gledališču ljubljanskem »Rekrute in ljubezen« Anžele Farquharja, enodejanko v omnibusu Roberta Andersona »Veš, da te ne slišim, če teče voda«, nato Torkarjevo »Lepo Vido« v mariborski Drami, spet v Mestni karjevo »Zlato mladino« in zdaj se prvič predstavlja pri nas s komedijo »Glavno je, da si ljubček«.

Glavno je...

Oscar Wilde je kralj vse tiste vrste duhovitih ljudi, ki so proti koncu prejšnjega in v začetku tega stoletja živel skoraj v vseh omikanih središčih Evrope. Gibalna sila njihovega odnosa do ljudi, sveta in umetnosti je bila življenjska neposrednost in živahnost. Ta življenjska spontanost se je naslanjala na rahločutno in izredno omikano občutljivost, ki je bila v nepomirljivem sovraštvu s slehernim moralnim in intelektualnim dogmatizmom. Znova in znova so odkrivali nove radosti, ki so bile v popolni opreki s tradicionalnim čustvovanjem in mišljenjem. Iz osnov anarhističnega značaja se je izoblikovala šola estotov izredno tankega okusa in bliskovite duhovitosti — in njih vrsta se vleče od Oscarja Wilda do Gida, D'Annunzia, Hofmannstala, Bahra, Andrejeva in še do nešteto drugih.

Oscar Wilde je s takim ustrojem svoje duševnosti ustvaril nekaj izredno posrečenih salonskih komedij, ki sodijo med najlepša dela angleškega gledališča. V njih je skrit ves blišč njegove govorice, ki prihaja do svojega najučinkovitejšega izraza seveda v posebno priostrenih dialogih. Ti dialogi so ob rojstvu žalili ušesa angleških puritancev, danes pa so popolnoma sprejemljivi, to se pravi — danes so čast angleške književnosti. Gledališko prebujenje, ki se je po dolgih desetletjih popolne praznine začelo v Angliji z Johnsonovimi in Pinerovimi komedijami, je Oscar Wilde privedel s svojimi salonskimi komedijami, kot jih imenujemo, v cvetoče obdobje. Te salonske komedije so nastale ob robu simbolistične šole pod močnim Ibsenovim vplivom in pod vplivom estetičnega duha simbolistične dobe, ki je v Wildovih komedijah obrodil svoje posebno lepe sadove, važne za nadaljnji razvoj konverzacijske komedije v Angliji in Evropi.

Po svoji notranji umetniški in tudi človeški ureditvi si Oscar Wilde in Jean Anouilh nikakor nista podobna. Imata pa vendarle nekaj skupnega: oba sta dramatika zadnjih obdobj tako imenovane meščanske dramatike. Kaj ju odlikuje? Izvrsten čut za pogovorne odnose med ljudmi, torej tisti čut, ki sta si ga pridobila v visoko razviti konverzacijski družbi zahodnega sveta. Hkrati sta oba mojstra v jedkosti, s katero se znata lotiti najrazličnejših problemov ali pa z njeno pomočjo zarisati najrazličnejše značaje. In končno sta oba mojstra v tisti dramski tehniki, ki jo poznamo pod imenom »la pièce bien faite« — le-ta pa predstavlja poseben višek tako imenovane meščanske dramatike.

Komedija GLAVNO JE, DA SI LJUBČEK, pomeni izredno mikavno in zabavno stapljanje duha in tehnike dveh gledaliških mojstrov. Vendarle pa se človek sprašuje:

zakaj neki je Francoz Jean Anouilh hotel premojstriti Angleža Oscarja Wilda? Ali je šlo samo za iskrivo tekmo ali še za kaj drugega?

V Franciji, zlasti v tistem delu stare, meščanske, rahlo aristokratske in po svoje šovinistične Francije, ki jo predstavlja Jean Anouilh, zelo težko sprejemajo duha tujih ljudstev in seveda s tem tudi duha tujih literatur. Prav zaradi tega so tuja gledališka besedila, če so jih morali iz kakršnihkoli razlogov sprejemati v svoj svet, že od davna *presajali* v svoj natančno zarisani kartezijski duhovni prostor. Skoraj zmeraj so jih obrezali, skoraj zmeraj so jih prirojili francoskemu okusu. Tako so nastale »adaptacije«, posebna literarna zvrst, ta zvrst pa je nalagala francoskim avtorjem: naj tekste svojih gledaliških bratov iz katerekoli tuje dežele premeljejo, in zato včasih do neusmiljenosti pokvarijo (Shakespearea), včasih pa jim vdihnejo zares svojsko veličino francoskega duha (Audibertijeve in Camusove adaptacije!).

Šele proti koncu prejšnjega stoletja, ko so se začele prve bitke zoper meščansko gledališče, so v Francijo prdrila prva tuja besedila v svoji prvotni obliki. Resnično zmago so si tuji gledališki avtorji priborili v Franciji šele v obdobju med dvema vojnama in sicer po zaslugi gledališkega »kartela«, ki je s Pitoëffom, Dullinom, Battyjem in Jouvetom na čelu vodil tedanjo gledališko preobrazbo sveta.

Vendarle v Franciji še do danes niso zavrgli adaptacij — in ena izmed cvetk takih adaptacij je prav Anouilhov posnetek Wildove komedije z naslovom GLAVNO JE DA SI LJUBČEK!

In kaj je J. Anouilh pravzaprav storil?

Predvsem je posnažil besedilo in britansko govoričenje salonskega značaja stisnil na Prokrustovi postelji svoje kartezijske pameti v sprejemljivejšo obliko. Britanski humor, ki je seveda čisto poseben in ga Francozi v bistvu nikdar niso mogli dojeti do take mere, da bi se mu lahko zares od srca smejali, je po francosko zabelil. Značajem je snel nekaj britanske nališpanosti in druge našemljenosti. In kaj še? S tem, da je eno celo dejanje raztopil ter ga porazdelil v dve celoti, v katerih se zdaj ta komedija odvija, je pognal dramsko dogajanje v tak drnec, da se zdijo dramaturške kolotečnice veliko bolj naravne kot pri Wildu in vodijo seveda do večjega učinka in smisla.

Tako smo dobili živo, duhovito in tudi ostro komedijo, ki predstavlja zlitje dveh gledaliških mojstrov in s tem višjo gledališko in duhovno obliko prvotne Wildove komedije.

Jože Javoršek

Delovni skupnosti Slovenskega ljudskega gledališča Celje

Spoštovani tovariši,

redkokdaj se mi je v življenju pripetilo, da sem bil tako prevzet od gledališke predstave kot prejšnjo soboto, ko sem gledal vašo uprizoritev Sartrove drame »Nepokopani mrtveci«.

Lahko rečem, da vaša predstava v ničemer ni zaostajala za odrsko podobo tega teksta, ki sem jo pred leti videl v Parizu. Vse je v njej natanko odmerjeno tako z režijske kot z igralske plati. Ničesar ni, kar bi bilo odveč, preveč ali premalo. To je tisto, čemur pravimo gledališki čudež. To predstavo bi lahko brez premisleka pokazali kjerkoli v Evropi in prepričan sem, da bi tudi Sartre spoznal v njej svojo globljo misel.

To pismo vam pišem zato, ker vidim, da gledališče ni stvar stavbe ali kraja, temveč stvar duha in zavzetosti, ker vidim, da je na Slovenskem še nekaj gledaliških ustvarjalcev, ki kljub neugodnim razmeram skušajo z vso skromnostjo obdržati slovensko gledališko kulturo na visoki umetniški ravni, in ki jim je ekipno delo brez zvezdniških kompleksov (to je razvidno iz vaše predstave) prva in mogoče edina ustvarjalna skrb. V ekipnem delu in v duhu medsebojnega razumevanja pa je tudi in je vedno bilo bistvo gledališkega ustvarjanja.

Želim vam, da bi imeli še mnogo takšnih predstav. Želim vam tudi, da bi občinstvo znalo ceniti vaše napore in vam dajalo poguma za vaše nadaljnje delo. Jaz osebno — in lahko rečem, da v tej svoji želji nisem osamljen — pa bi rad imel še mnogo takšnih gledaliških trenutkov, kakršnega sem doživel prejšnjo soboto.

Iskreno vam čestitam in vas v upanju, da bomo v ljubljanski Drami kmalu videli eno vaših naslednjih predstav,

prisrčno pozdravljam
Janez Negro
dramaturg Drame SNG
Ljubljana

Poslanica ob IX. svetovnem dnevu gledališča

ki jo je napisal Dimitrij Šošakovič, skladatelj, ljudski umetnik SSSR, Leninov nagrajenec

Ob svetovnem dnevu gledališča bi rad spregovoril vsem tistim, ki ljubijo umetnost in se čutijo odgovorni za njeno usodo.

V našem času so se umetniški okus in umetniške zahteve narodov neizmerno povečali. In mi, ustvarjalni intelektuali, smo dolžni storiti vse, kar je mogoče, da bi potolažili človekovo žejo po znanju in zadostili njegovi želji po lepem.

Smisel umetnikovega življenja in njegovo poslanstvo je prav v tem, da ljudi razveseljuje, jih duhovno bogati in jim zbuja vzvišena čustva.

Na gledaliških odrih našega planeta se morajo utelesiti humanistični principi morale in visoke etike, ideja miru in prijateljstva med narodi, zato pa je nujno, da te ideje in principi postanejo notranja potreba in bistvo umetnikov samih.

Dvajseto stoletje nam je približalo človekovo svetlo prihodnost. Od nas, umetniške inteligence, pa je veliko odvisno, da bo čas približevanja k tej prihodnosti čim hitrejši.

Prevedla M. K.

Juro Kislinger: *Pregnani iz raja*. Premiera: 13. I. 1970. Režija Franci Križaj. B. Veras, J. Bermež, P. Jeršin

Oscar Wilde

Glavno je, da si ljubček

Priredila Jean Anouilh in Claude Vincent

Komedija v treh slikah

Prevod JOŽE JAVORŠEK
Režija ZVONE ŠEDLBAUER
Scena UROŠ VAGAJA
Kostumi ANJA DOLENČEVA
Lektor MAJDA KRIŽAJEVA

Osebe:

LANE	MIRO PODJED ŠTEFAN VOLF
ALGERNOON MONTCRIEF .	MARKO SIMČIČ
AKA WORTHING	BOGOMIR VERAS
LADY BRACKNELLOVA . .	NADA BOŽIČEVA
GWENDOLINA	MARJANCA KROŠLOVA
GOSPODIČNA PRISMOVA .	JANA ŠMIDOVA
CECILIJA CARDEWOVA . .	MINU KJUDROVA
PREČASTITI CHASUBLE . .	JOŽE PRISTOV
MERRIMAN	ŠTEFAN VOLF MIRO PODJED

Originalni naslov: The Importance Of Being Earnest
Naslov adaptacije: Il est important d'être aimé

Vodja predstave: Stanko Jost — Šepetalka: Sonja Antloga — Teh-
nično vodstvo: Franjo Cesar — Razsvetljava: Bogo Les — Odrski
mojster: Franc Klobučar — Scena, kostumi in rekviziti izdelani v
delavnicah SLG Celje

J. Kislinger:
Pregnani iz raja
B. Veras in
J. Bermež

J. Kislinger:
Pregnani iz raja
J. Bermež, M.
Krošlova in
M. Goršičeva